

expert systems. Pedagogical research concerning the implementation of intelligent tutoring systems in the learning process resulted in the enhanced emotional perception of the programs taught; motivation to learn through self-control; individual, differentiated approach to each student; development of cognitive

activity processes; creation of conditions conducive to the development of skills for independent acquisition of knowledge.

Key words: artificial intelligence, information and communication technology, vocational training, student competence.

Отримано: 29.10.2014

УДК 378.148.091.31-059.1

О. В. Горбатюк

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
e-mail: k-pdu_mvj@mail.ru

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ В ВНЗ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті визначено основні психолого-педагогічні умови повноцінного і успішного функціонування особистісно орієнтованої системи навчання студентів у вищих навчальних закладах, застосованого на гуманістичному вихованні творчої особистості, розкрито роль та можливості, мету та розуміння сутності особистісно орієнтованого навчання, яке має забезпечувати розвиток і саморозвиток студента, спираючись на здібності і потреби, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід, а також створення можливостей для реалізації себе в різних видах діяльності.

Ключові слова: психолого-педагогічні умови, особистісно орієнтоване навчання, вищі навчальні заклади.

Перед вищою школою наразі постало завдання підготовки високоосвічених фахівців, здатних до самовдосконалення і самореалізації, готових здобувати і застосовувати на практиці знання, приймати креативні і нестандартні рішення. Розв'язання цього складного завдання здійснюється через пошук змісту, форм, методів, моделей і технологій навчання, що забезпечують широкі можливості для всебічного, гармонійного розвитку і самореалізації особистості. У зв'язку з цим особливого актуальності набуває проблема визначення умов ефективного і повноцінного функціонування особистісно орієнтованого підходу в навчанні студентів вищих навчальних закладів як цілісного процесу становлення їхньої індивідуальності, життєвого самовизначення, розвитку талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей.

Проте, щоб особистісно орієнтоване навчання було таким не лише за назвою, а й за своєю суттю, тобто виконувало означені вище завдання, викладачі вишів мають не лише розділяти погляди представників гуманістичної психології (Р. Берне, А. Маслоу, К. Роджерса та ін.), що набула поширення з середини ХХ століття, а й чітко дотримуватися основоположних принципів їх теорії. І коли особистість кожного студента розглядатиметься як складна, індивідуальна цілісність, неповторність і найвища цінність, яка має потребу в самоактуалізації – реалізації своїх можливостей (А. Маслоу), лише тоді така особистість буде здатна розвивати свої природні ресурси, розум і серце, допитливість, робити вибір, обирати рішення і відповідати за них, виробляти власні цінності в процесі навчальної та іншої діяльності (К. Роджерс).

Варто відзначити, що основні позиції цієї теорії є актуальними для будь-якої вікової категорії тих, хто навчається. Якщо дитині у наймолодшому віці не прищепити бажання самостійно шукати відповіді на нехай найпростіші питання, допомагаючи їй у цих пошуках, а не виконувати за неї те, на що вона сама здатна; якщо з роками не пробудити інтерес до пізнання і активної самостійної пошуково-дослідної діяльності, не навчити робити вибір, приймати рішення і відповідати за них, тоді у вищій школі студент буде налаштований лише на сприйняття готових знань. А це – шлях в нікуди. І надто важко вже буде пробудити його власну пізнавальну активність, яка виявляється у виборі цілей, змісту, методів роботи, поведінки і цінностей, як і неможливо стимулювати самостійну діяльність людини, у якій попередньо не сформовано таких умінь і навичок. Тому такою гострою і важливою видається нам проблема наскрізності навчання у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах: якщо у школі навчання спрямовувалося виключно на засвоєння навчальної програми і знань, відібраних учителем, якщо в учнів не було можливості знаходити відповіді на питання шляхом дискусій і обговорення, активного самостійного пошуку, прагнення студента брати готові знання може стати сильнішим від бажання здобувати їх самостійно.

Недарма У Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») зазначається, що Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного й культурного розвитку суспільства. У сучасних умо-

вах формуються нові стратегічні цілі й тенденції оновлення навчання й виховання, відбуваються реальні процеси гуманізації, які викликані новими парадигмами освіти – особисто орієнтованим підходом.

Сучасна освіта сьогодні неможлива без звернення до особистості. Особисто зорієнтоване навчання забезпечує розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, бути конкурентоспроможним на ринку праці. Саме тому завданням ВНЗ виступає допомога студенту «усвідомити сутність обраної професії, її вимоги до виконавця, цілі, зміст і функції професійної діяльності, можливі індивідуальні стратегії виконання професійних обов'язків, специфіку професійної майстерності та шляхи оволодіння нею, прийоми творчої адаптації до змісту та структури професійної діяльності» [1, с.34].

Підвищення якості педагогічної освіти, забезпечення її мобільності, конкурентоспроможності на ринку праці вимагають подальшого удосконалення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах на засадах гуманності, особистісно орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку студентів та передбачають:

- впровадження кредитно-модульної системи навчання;
- використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів;
- індивідуалізацію навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи студентів;
- впровадження електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм;
- технічну і технологічну модернізацію навчальних лабораторій та засобів навчання;
- використання сучасних систем контролю якості знань студентів та проведення моніторингу якості освіти.

Зокрема Боришевський М.Й. вважає, що зараз є необхідність формування нових ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду людини, яка буде жити і працювати в Україні – незалежній європейській державі, де цільові та ціннісні орієнтації сполучатимуть творчість, нові оригінальні ідеї з народними традиціями та культурою [2].

Тому особистісно орієнтоване навчання має на меті:

- визначити життєвий досвід кожного студента, рівень інтелекту, пізнавальні здібності, інтереси, якісні характеристики, які спочатку потрібно розкрити, а потім узгодити зі змістом освіти та розвинути в навчальному процесі;
- формувати позитивну мотивацію студентів до пізнавальної діяльності, потребу в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні їх в межах соціокультурних і моральних цінностей нації;
- озброїти студентів механізмами адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання, необхідними для становлення самобутньої сучасної людини, здатної вести конструктивний діалог з іншими людьми, природою, культурою та цивілізацією в цілому.

Важливими для розуміння сутності особистісно орієнтованого навчання, на думку Т. Шамоваї [3, с.28], є такі позиції:

- особистісно орієнтоване навчання має забезпечувати розвиток і саморозвиток студента як суб'єкта пізнавальної та предметної діяльності;
- особистісно орієнтоване навчання, спираючись на здібності і нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід, має створювати можливості для кожного студента реалізувати себе в різних видах діяльності;
- зміст освіти, її засоби та методи організації навчання повинні бути такими, щоб студент мав змогу вибрати предметний матеріал, його вид і форму;
- освіченість як сукупність навчальних компетентностей, індивідуальних здібностей є найважливішим засобом становлення духовних, інтелектуальних якостей студента; вона має бути основною метою сучасної освіти;
- освіченість формує індивідуальне сприйняття світу, можливість його творчого перетворення, широке використання суб'єктивного досвіду в інтерпретації або оцінці фактів, явищ, подій навколишньої дійсності на основі особистісно орієнтованого навчання, що розвивають індивідуальність студента, створюють умови для його саморозвитку, самовираження.

У контексті забезпечення умов успішного функціонування системи особистісно орієнтованого навчання студентів вищих навчальних закладів нам видається особливо актуальним визначення кінцевим результатом освіти не власне навченості студентів як оволодіння ними знаннями, уміннями, навичками, а становлення особистості – самобутньої, унікальної, творчої, що має власні цілі і цінності у житті. Головним фактором досягнення результату у цьому процесі є активна життєва позиція самого студента, ступінь реалізації його пізнавальної активності. Адже, як слушно зауважує І. Якиманська «навчити в принципі можна всьому і будь-кого. А ось навчатися, щоб стати освіченим, кожен повинен сам шляхом організації власної діяльності на основі особистих потреб, інтересів, устремлень, використовуючи індивідуально вироблені способи навчальної роботи і керуючись особистісним ставленням до неї» [4, с.26].

Тому як першочергову у переліку умов, що забезпечують успішне функціонування системи особистісно орієнтованого навчання студентів вищих, заснованого на гуманістичному вихованні творчої особистості, ми визначаємо готовність викладача до такої діяльності. В її основу мають бути покладені підходи, що базуються на демократичних заходах і співробітництві.

У науковій літературі підготовка викладача до певного виду діяльності розглядається як процес формування його професійної готовності, яка містить певні складові. Серед найважливіших називають сумарну характеристику здобутих знань; компетенцію як загальну здатність, засновану на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, набутих у процесі навчання; готовність як усталене умотивоване прагнення виконати свій професійний обов'язок [5].

Не менш важливу позицію в означеному вище переліку умов успішного функціонування системи особистісно орієнтованого навчання займає, на нашу думку, формування та розвиток мотивації студентів до навчання, яке б уможливило розкриття їхніх індивідуальних особливостей і сприяло б подальшій самореалізації. Забезпеченню реалізації цієї умови сприяє, у першу чергу, використання методів і форм навчання, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність студентів та їхній розвиток. Тобто, потрібно створити атмосферу, коли студенти вільно обговорюватимуть проблеми, шукатимуть відповідь на питання у ході дискусій, співпрацюватимуть над вирішенням проблем у групах або у парах, моделюватимуть складні життєві ситуації і разом з викладачем в ігрових формах їх розв'язуватимуть. Якщо студенти відчують себе дослідниками, експериментаторами, а не споживачами готових знань, таке навчання неодмінно буде ефективним і успішним.

Наступною умовою забезпечення ефективності означеного процесу є відповідне науково-методичне забезпечення підготовки як студентів, так і професорсько-викладацького

корпусу ВНЗ. Це, скоріше, організаційно-педагогічна умова, оскільки від її дотримання залежить власне організація усього процесу навчання, його чіткість і функціональність.

Становлення і розвиток творчої особистості студента, його успішна самореалізація неможлива без врахування психолого-педагогічних особливостей молодого людини. На думку психологів, саме в студентському віці відбувається перегляд ціннісно-духовних категорій, аксіологічна переорієнтація. Відбувається активний розвиток морально-ціннісних та естетичних почуттів, визначення життєвих цілей, розкриття творчих та інтелектуальних можливостей. І, звичайно, особливо актуалізації в наш час набуває широке застосування комп'ютерного програмного забезпечення в процесі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, який розкриває нові можливості для вдосконалення системи освіти в цілому.

Висновок: Повноцінне функціонування особистісно орієнтованої системи навчання можливе лише у разі дотримання цілої низки загально дидактичних і психологічних умов. Ми зупинилися лише на окремих із них, оскільки виокремлюємо їх з-поміж інших, розуміючи, що без мотивації самого студента до навчання як цілісного процесу, так і до будь-якої із його підсистем (чи то компетентнісного, чи особисто-орієнтованого, або ж діяльнісного підходів), як і без готовності педагога саме до співпраці зі студентами в жодному разі становлення яскравої творчої особистості не відбудеться.

Список використаних джерел:

1. Авдеева Н. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / Н. Авдеева // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 34-39.
2. Боршевський М.Й. Духовні цінності молоді в становленні особистості громадянина / М.Й. Боршевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1.
3. Шамова Т.И. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т.И. Шамова, Т.М. Давиденко. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2001. – 384 с.
4. Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного обучения в современной школе / И.С. Якиманская. – М. : Сентябрь, 2000. – 176 с.
5. Корецька Л.В. Підготовка вчителів до роботи з обдарованими учнями : [навч.-метод. посіб. для сист. післядипл. освіти] / Л.В. Корецька, О.Е. Жосан. – Кіровоград : Вид-во Кіровоградського обл. інст. післядипл. пед. освіти ім. В. Сухомлинського, 2008. – 137 с.

О. В. Горбатюк

*Каменец-Подольський національний університет
імені Івана Огієнка*

ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ В СОВРЕМЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье охарактеризованы основные психолого-педагогические условия успешного функционирования личностно ориентированного обучения студентов высших учебных заведений, определена роль и возможности такого подхода к обучению в процессе становления личности студента, его влияния на способность к самореализации.

Ключевые слова: психолого-педагогические условия, личностно-ориентированное обучение, высшие учебные заведения.

O. V. Horbatiuk

Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University

AN INDIVIDUALLY ORIENTED APPROACH TO TEACHING IN THE INSTITUTIONS OF HIGH EDUCATION IN MODERN SOCIETY

The article defines the main psychologo-pedagogical principles of full and successful functioning of individually oriented system of education. That is based on humanistic education of creative individual. The article also focuses on the role, opportunities, goals and understanding of essence of individually oriented education, that have to provide development and self-development of students. Based on talents, interests and values, background knowledge ant opportunities of self realization in different forms of activity.

Key words: psychological and pedagogical conditions, personality-oriented education, higher education institutions.

Отримано: 18.10.2014